

EĞİTİM SEN

2016-2017 EĞİTİM-ÖĞRETİM YILI SONUNDA EĞİTİMİN DURUMU

EĞİTİM VE BİLİM EMEKÇİLERİ SENDİKASI

8 HAZİRAN 2017

ANKARA

eğitim ve bilim emekçileri sendikası
EĞİTİM SEN
23 OCAK 1995

2016-2017 EĞİTİM ÖĞRETİM YILI SONUNDA EĞİTİMİN DURUMU

2016-2017 eğitim öğretim yılı, eğitime yönelik son yılların en ağır saldırı ve tehditlerinin yaşandığı, özellikle 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında iktidar ve MEB eliyle başlatılan hukuksuz ihraçlar, açığa almalar, soruşturma ve sürgünlerin yaşandığı ağır ve zorlu bir dönem olarak 9 Haziran Cuma günü sona erecektir.

2016-2017 eğitim öğretim yılına damgasını vuran, ülke yönetiminin ve eğitim politikalarının 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında ilan edilen OHAL ve sonrasında çıkarılan KHK'lar ile düzenlenmeye başlanması olmuştur. Darbe girişimi sonrasında çıkarılan OHAL KHK'ları ile Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) bünyesinde çalışan 33 bin 128 öğretmen, 5 bin 318 akademisyen ve 1194 idari personel tamamen siyasi ve idari kararlar ve tasarruflarla, ne ile suçlandıklarını bile bilmeden ve savunma hakkı bile tanınmadan kamu görevinden ihraç edilmiştir. Aynı dönemde 24 bin 490 öğretmen yine hukuksuz bir şekilde açığa alınmış, açığa alınan öğretmenlerden 16 bin 759'u (10 bin 470'i Eğitim Sen üyesi) aylarca okullarından ve öğrencilerinden uzaklaştırıldıktan sonra görevlerine iade edilmiştir.

Darbe ile mücadele adı altında başlatılan ihraç operasyonları kısa süre içinde yön değiştirerek geçmişten bugüne hükümeti uygulamalarına karşı çıkan, laik, bilimsel ve anadilinde eğitimi savunan ve örgütlü mücadele içinde yer alan eğitim ve bilim emekçilerine yönelmiştir. Eğitimde ve üniversitelerde yaşanan ihraçlar en çok eğitim sistemini vurmuş, en ağır sonuçlar eğitim ve yükseköğretim alanında yaşanmıştır. Okullarda ihraç edilen öğretmenlerin öğrencileri ve veliler ciddi mağduriyetler yaşamış, benzer bir şekilde bazı üniversite ve fakültelerde yaşanan toplu ihraçlar nedeniyle eğitim-öğretim durma aşamasına gelmiş, çok sayıda bölüm hocasız kalmış, lisansüstü tezleri yürütülemez hale gelmiştir.

OHAL sürecinde yaşanan kitlesel ihraçlar ve açığa alamalar nedeniyle 1,5 milyonu aşkın öğrenci öğretmensiz bırakılmış, bazı bölgelerde ücretli öğretmen görevlendirmesi yapılmıştır. Bazı il ve ilçelerde bulunan okullardaki öğretmenlerin büyük bölümünün tamamen keyfi kararlarla açığa alınması, öğrencilerin eğitim hakkının engellenmesi, öğrencilerin öğretmensiz, öğretmenlerin öğrencisiz bırakılmasına neden olmuştur.

2016-2017 eğitim öğretim yılında en büyük travmayı öğretmenleri, anne-babaları haksız ve hukuksuz bir şekilde ihraç edilen çocuklar yaşamıştır. Yüz binlerce çocuk; çaresizlik, utanç, suçluluk, ürkeklik-korkaklık, endişe, öfke, kırılma, güvensizlik, değersizlik, anlamsızlık vs. gibi olumsuz duygularla baş etmeye çalışarak eğitim hayatlarını sürdürmeye çalışmıştır. Özellikle ebeveynleri kamudan ihraç edilen ve örgün eğitim içinde yer alan çocuklar için, okul idareleri ve rehberlik servisleri herhangi bir çalışma yapmayarak yaşanan psikolojik tahribatın daha da büyümesine neden olmuşlardır.

Hem uluslararası sözleşmeler hem de Anayasa, Kanun, Yönetmelik ve genelgelerde; özellikle Birleşmiş Milletler Çocuk Haklar Sözleşmesinde "çocuğun üstün yararına" yönelik hükümlerin yer aldığı bilinmektedir. Kamuda yaşanan ihraçlar sürecinde anne-babası ya da öğretmeni meslekten ihraç edilmiş ya da türlü gerekçelerle tutuklanmış bulunan eğitim emekçilerinin çocukları, öğrencileri ile ilgili hiçbir çalışma yapılmamış, yüz binlerce çocuk ve gencimiz, yaşananlarda hiçbir sorumlulukları olmadığı halde, resmen cezalandırılmıştır.

Türkiye'de eğitim sistemi uzun süredir ciddi anlamda alarm verirken, eğitimin temel sorunlarına yönelik çözümsüzlük politikaları ısrarla sürdürülmektedir. Eğitimde önde gelen sorunların çözülememesinin temelinde, eğitimin herkesin eşit koşullarda yararlanması gereken temel bir insan hakkı olarak görülmemesi gelmektedir. Eğitim hakkı ve eğitime erişim açısından MEB'in benimsediği piyasacı ve rekabetçi eğitim politikaları, devlet okullarındaki eğitimin niteliğinde yaşanan olumsuzlukları

arttırırken, iktidar desteği ve teşvikiyle özel okullar her açıdan desteklenmiş ve eğitimde yaşanan ticarileştirme uygulamaları belirgin bir şekilde artmıştır.

Türkiye’de özellikle yoksul, emekçi ailelerin çocukları başta olmak üzere, kız çocukları, kırsal kesimde ve/veya bölge illerinde yaşayan çocuklar; eğitim hakkından eşit koşullarda ve parasız olarak yararlanamamaktadır. Bölgesel, cinsel, sınıfsal vb. eşitsizlikler, anadilinde eğitim gibi en temel sorunlar hükümetlerin çözmek bir yana daha da derinleştirdiği temel sorunlar olarak eğitim sisteminin öncelikli gündem maddeleri olmayı sürdürmektedir.

Türkiye’de eğitim sisteminin yıllardır siyasi iktidarın ve onun güdümünde hareket eden dini grupların siyasal ideolojik hedefleri doğrultusunda biçimlendirildiği bilinmektedir. Özellikle son yıllarda daha da belirginleşen, eğitim biliminin temel ilkelerine ve laik-bilimsel eğitim anlayışına meydan okurcasına hayata geçirilen eğitimde dinselleştirme ve ticarileştirme uygulamaları üzerinden eğitim sistemi göz göre göre çürümeye terk edilmiştir. Bizzat siyasi iktidar ve cemaatler işbirliği ile eğitimin kamusal niteliği hızla tasfiye edilmeye çalışılırken, eğitim politikalarının oluşturulması ve uygulanması sürecinde dini vakıf ve cemaatlerin belirleyiciliği ve etkinliği arttırılmıştır. MEB, iktidarın ideolojik yönelimleri doğrultusunda çalışmalar yapan dini vakıflar ile çeşitli protokollere imza atarak eğitimi dinselleştirme sürecinde siyasi nüfuzu olan cemaatlere özel görevler vermiştir. Bu süreçte eğitimin asli bileşenleri sürekli olarak görmezden gelinmiş, eğitim politikaları belirlenirken sadece yandaşların fikri alınmış, eğitimin diğer bileşenlerinin görüş, eleştiri ve önerileri dikkate alınmamıştır.

Yıllardır çözüm bekleyen ikili öğretim uygulamalarının sürmesi, kalabalık sınıflar, eğitimi dinselleştirme adımları ve giderek artan karma eğitim karşıtı uygulamalar, sınav merkezli eğitim uygulamalarının sürdürülmesi, PISA 2015 gibi uluslararası sınavlardaki başarısız sonuçlar, taşınmalı eğitim, fiziki donanım ve altyapı sorunlarının sürmesi, okullarda yaşanan şiddet, çocukların dini cemaat ve vakıfların yurtlarına yönlendirilmesi ve barınmak zorunda bırakıldıkları yerlerde taciz ve istismara uğraması, çocukların örgün eğitim sistemi dışına itilmesi, yurt yangınlarında yaşamını kaybetmesi, sözleşmeli ve ücretli öğretmenlik uygulamalarının artması, öğretmenlerin mesleki gelişiminde yaşanan sorunlar, ataması yapılmayan öğretmenler sorunundaki çözümsüzlük devam etmektedir.

Eğitimde yaşanan ve yapısal hale gelen sorunlar her ne kadar görmezden gelinmeye ve baskılamaya çalışılsa da, eğitim sorunu halkın en az ekonomi kadar temel gündemini oluşturmayı sürdürmüştür. Çocuklar eğitim hakkından eşit koşullarda yararlanamamış, çocuk yaşta evlenmeyi özendiren düzenlemeler yapılmış, çocuk işçiler sorunu büyümüş, okullarda, yurtlarda, kurslarda çocuklara yönelik cinsel istismar ve şiddet vakaları artmıştır.

2016-2017 eğitim-öğretim yılında, eğitimin acil çözüm bekleyen sorunlarında belirgin bir artış yaşanırken, kamu kaynaklarının özel okullara aktarılması uygulamaları artarak devam etmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı eğitim alanında attığı her adımda öğretmen, öğrenci ve velileri mağdur etmeyi sürdürmüş, paralı eğitim uygulamalarını arttırarak, toplum içindeki sınıfsal çelişkileri eğitim üzerinden daha da belirgin hale getirmiştir.

AKP iktidarının adım adım hayata geçirdiği; eğitimi hem içerik, hem de biçimsel olarak dini referanslara göre biçimlendirme adına, herhangi bir pilot uygulama yapılmadan, bilimsel bir inceleme ve değerlendirmeye tabi tutulmadan 53 farklı konuda yeni müfredat hazırlanmış ve 2017-2018 eğitim öğretim yılından itibaren uygulanacağı ilan edilmiştir. Müfredat değişiklikleri ilkokulda, ortaokulda, lisede işlenecek derslerin içeriği ve bunlarla ilgili önemli ve tüm toplumu ilgilendiren düzenlemelerdir. Müfredat değişikliklerini içeriğinin ne olacağı, nasıl bir değişiklik önerildiğinin bütün yönleriyle, bilim insanları, eğitim bilimciler ve eğitim sendikalarının görüşleri alınarak, çeşitli yönleriyle tartışılarak belirlenmesi gerekirken, MEB’in müfredata yönelik eleştiri ve önerileri dikkate almayarak hareket etmesini kabul etmek mümkün değildir.

Türkiye’de halklar, inançlar, kültürler açısından var olan çok renklilik, üretici kesimler ve onların toplumsal yaşamdaki gerçeklikleri bugüne kadar hazırlanan eğitim müfredatlarında hiçbir zaman karşılığını bulmamıştır. Benzer bir durum, son müfredat değişiklikleri açısından da geçerlidir. Türkiye’de yaşayan farklı kimlikler, inançlar ve kültürler genellikle ya hiç görünmez kılınmakta ya da “karşı”, “düşman” tarafta gösterilmektedir. Bilimsel bilgiyi geri plana iten, eğitim müfredatında sürekli vurgu

yapılan bireyci değerlere ek olarak, belli bir inancı ve mezhebi temel alan “dini” ve tek kimlik yaklaşımı üzerinden “milli” değerlerin, yoğun bir şekilde eğitim müfredatının içine yerleştirilmesi söz konusudur.

Başta Çocuk Hakları Sözleşmesi olmak üzere, eğitim biliminin en temel ilkelerini göz ardı ederek hazırlanan yeni eğitim müfredatı ve öğretim programlarının eğitimin ve toplumun ihtiyaçları yerine siyasi iktidarın dünya görüşü doğrultusunda oluşturulmuştur. Başta tarih olmak üzere, hemen her program taslaklarında milliyetçilikle, militarizmle, yarışmacılıkla yoğrulan, sanatsal, estetik yönden sığ ve dinsel doğmalara yaslanan bir müfredat anlayışının eğitim sistemine ve öğrencilerimize verebileceği hiçbir şey yoktur. Oysa günümüz dünyasında eğitimin temel işlevi, bireyleri nesneleştiren değil, kendilerini gerçekleştirmelerine yardım etmektir. Dolayısıyla eğitim müfredatı, yaşamı bir bütün olarak kavramalı ve öğrencilerin çok yönlü gelişimlerine hizmet edecek öğrenme yaşantılarını içeren bir biçim ve içerikte hazırlanmalıdır.

Eğitim müfredatına yönelik bilim dışı müdahalelerin artması, felsefe-bilim-sanat derslerinin azaltılması, otizmli ve zihinsel engelli çocuklara zorunlu din dersi getirilmesi, okul öncesi ve ilkökul öğrencilerine yönelik dini etkinliklerin (dini içerikli yarışmalar, cami gezileri, oruç eğitimi vb gibi), din eğitiminin Diyanet İşleri Başkanlığı eliyle açılan sıbyan mektepleri üzerinden okul öncesine hatta kreşlere kadar indirilmesi vb gibi uygulamalar eğitimin dinselleştirilmesi açısından en çok öne çıkan uygulamalar olarak dikkat çekmiştir.

AKP iktidarının eğitim sisteminde yaşanan değişiklikler üzerinden bugüne kadar ortaya koyduğu pratik, her türden dini inancı istismar ederek çocukları ve toplumu “tek din, tek mezhep” anlayışı üzerinden “tek tip” hale getirmeye çalıştığı açıktır. Türkiye’de yaşanan yoğun dinselleşme, eğitim sürecinde dinsel sömürüye kaynaklık eden kimi pratik uygulama ve söylemlerin yaygınlaşması, son yıllarda eğitimin bütün kademelerinde yaşanan bir sorun olarak dikkat çekerken, okulların adeta belli bir inanç ve belli bir mezhebin kuralları ve uygulamaları ile kuşatılması söz konusudur. Türkiye’nin eğitim sistemi en temel bilimsel ilkelerden hızla uzaklaşırken, okullarda dinselleşme hızla artarak kaygı verici boyuta ulaşmıştır. Din dersinin Türkçe, matematik, yabancı dil gibi zorunlu sayılması, TEOG, YGS ve LYS gibi sınavlarda sorulması, bilimsel eğitimle açıkça çelişmektedir.

2016/2017 eğitim öğretim yılı, siyasi iktidarın eğitime, toplumun yaşam tarzına yönelik yönelik dayatmacı ve baskıcı uygulamalarının zirve yaptığı bir dönem olmuştur. Eğitimde bilimden çok dini referanslara göre düzenlemeler belirgin bir şekilde artarak hayata geçirilmiş, laik-bilimsel eğitim düşmanlığı daha da artmış, başta imam hatip okulları olmak üzere, bazı okullarda karma eğitim karşıtı uygulamalar hayata geçirilmeye çalışılmıştır.

2016-2017 ÖRGÜN EĞİTİM İSTATİSTİKLERİNDE EĞİTİMİN DURUMU

2016-2017 eğitim öğretim yılını örgün eğitim istatistikleri, sendikamızın yıllardır ısrarla vurguladığı temel sorunların büyük bir bölümünü içermemesine rağmen, özellikle eğitimde 4+4+4 dayatmasının somut sonuçlarının daha net görülebilmesi açısından, eğitim sisteminin nasıl göz göre göre büyük bir uçuruma doğru sürüklediğini göstermektedir. MEB’in resmi verileri kamusal eğitimin adım adım tasfiye edilerek, özel öğretimin teşvik edilmesi, eğitimde yaşanan ticarileşme ve dinselleştirme uygulamalarının ne kadar arttığını ve yaygınlaştığını bütün yönleriyle ortaya koymaktadır.

Eğitim Sen’in ve bilim insanlarının bütün eleştiri ve itirazlarına rağmen eğitimde 4+4+4 dayatması ile ülkemizde yaşanan “piyasa merkezli” ve “inanç istismarı”na dayanan dönüşüm adımları eğitimde yaşanan nitelik kaybını açıkça ortaya koymuştur. MEB’in laik-bilimsel eğitim karşıtı politika ve uygulamaları sonucunda özel okullar ve imam hatip okullarının sayısındaki olağanüstü artışın da etkisiyle yüzbinlerce çocuğun eşit ve parasız eğitim hakkı açıkça ihlal edilmiş, kamusal eğitimin bizzat siyasi iktidar ve onun eğitimdeki yansıması olan Milli Eğitim Bakanlığı eliyle adım adım tasfiye süreci daha da hızlandırılmıştır.

Okul Öncesi Eğitimde Okul, Öğrenci Sayısı ve Okullaşma Oranları

MEB verilerine göre, 4+4+4 uygulanmadan önce, 2011-2012 eğitim öğretim yılında, **28 bin 625** okul öncesi eğitim kurumu varken, 2016-2017 eğitim öğretim yılında bu sayı **23 bin 751**'e gerilemiştir. Aynı dönemde öğrenci sayısında belirgin bir değişim olmamış ve dört yıl önce **1 milyon 58 bin 904** olan öğrenci sayısı, aradan beş yıl geçmiş olmasına rağmen ancak **1 milyon 112 bin 443** olabilmektedir. Bu durumun en önemli nedeni, 4+4+4 dayatmasının belki de en acımasız uygulaması olan okul öncesi çağıdaki çocukların zorla ilkokula kaydettirilmesindeki anlamsız ısrardır. MEB, Eğitim Sen'in, eğitim fakültelerinin ve bilim insanlarının bütün itirazlarına rağmen bu konuda gerekli adımları atmamakta uzun süre ısrar etmiş ve açıkça çocukların gelişim süreçlerine darbe vurarak çocukların geleceği ile oynamıştır.

Okul Öncesi Eğitimde Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (Resmi)

Eğitim Yılı	Okul	Öğrenci	Öğretmen
2011/'12	25.172	1.058.904	40.919
2012/'13	23.556	953.209	47.712
2013/'14	22.771	923.590	48.333
2014/'15	22.600	985.013	51.319
2015/'16	23.135	1.017.436	54.145
2016/'17	23.751	1.112.443	57.230

Okul Öncesi Eğitimde Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (Özel)

Eğitim Yılı	Okul	Öğrenci	Öğretmen
2011/'12	3.453	110.652	14.964
2012/'13	3.641	124.724	15.221
2013/'14	3.927	135.905	14.994
2014/'15	4.372	171.648	16.719
2015/'16	4.658	191.670	18.083
2016/'17	5.140	203.411	19.154

Eğitim sürecinin en önemli kademelerinden birisi olan okul öncesi eğitimde Türkiye, OECD ülkeleri içinde son sıradaki yerini korumaktadır. Hükümet daha önce okul öncesi eğitimin zorunlu hale getirileceğini açıklamasına rağmen, 4+4+4 ile birlikte bu hedefinden vazgeçmiş ve diğer eğitim kademelerinde olduğu gibi okul öncesi eğitimde de özel öğretimi teşvik edici, velileri özel okul öncesi eğitim kurumlarına yönlendiren adımlar atmıştır. 4+4+4 sonrasında devlete ait okul öncesi eğitim kurumlarında okul sayısı azalırken, öğrenci sayısı yerinde saymıştır. Ancak diğer taraftan özel okul öncesi eğitim kurumları hem okul, hem de öğrenci sayısı açısından yaklaşık **2 kat** artmıştır.

Okul Öncesinde Okullaşma Oranları

Yıllar	3-5 yaş	4-5 yaş	5 yaş
2011/'12	% 30.87	% 44.04	% 65.69
2012/'13	% 26.63	% 37.36	% 39.72
2013/'14	% 27.71	% 37.46	%42.54
2014/'15	% 32.68	% 41.57	% 53.78
2015/'16	% 33.26	% 42.96	% 55.48
2016/'17	%35.52	%45.70	%58.79

2012-2013 eğitim öğretim yılında 4+4+4 sistemine geçilmesiyle birlikte okul öncesi çağıdaki çocukların zorla ilkokula başlatılması nedeniyle okullaşma oranı, bütün yaş gruplarında önce düşmüş, son iki yılda ise kısmi bir artış görülmüştür. 2012-2013 eğitim öğretim yılı sonunda MEB'in ilkokula başlama yaşını 66 aydan 69 aya çekmek zorunda kalması sonucunda okul öncesi eğitimdeki okullaşma oranında bir önceki yıla göre çok az bir artış yaşanmıştır.

MEB'in her fırsatta çok önemseydiğini iddia ettiği okul öncesi eğitimde, artan çağ nüfusuna rağmen okul ve öğrenci sayısında hala istenilen seviyelere ulaşamamış olması dikkat çekicidir. 2016-2017 eğitim öğretim yılı itibariyle okul öncesi çağıdaki 3-5 yaş grubu çocukların sadece **%35.52'si**, 4-5 yaş grubunun **%45.70'i**, 5 yaş grubunun ise **% 58,79'u** okul öncesi eğitim alma şansına sahip olmuştur.

Okulöncesi eğitimde okullaşma oranlarına il bazında bakıldığında olumsuz bir tablo ortaya çıkmaktadır. Örneğin 15 milyonu aşkın nüfusuyla Türkiye'nin en büyük şehri olan İstanbul'da okul öncesi eğitimin durumu tam bir felakettir. İstanbul'da okulöncesi eğitimde okullaşma oranı 3-5 yaş grubunda net **%29,85**, 4-5 yaşta net **%37,87**, 5 yaşta net **%48,88** ile Türkiye ortalamasının çok altındadır. Okulöncesi eğitimde her üç yaş grubunda da Türkiye ortalamasının altında olan iller İstanbul, K. Maraş, Osmaniye, Yozgat, Gümüşhane, Erzurum, Bayburt, Ağrı, Kars, Iğdır, Bingöl, Van, Muş, Bitlis, Hakkâri, G.Antep, Adıyaman, Ş. Urfa, Diyarbakır, Mardin, Şırnak ve Siirt'tir.

MEB'in herhangi bir altyapı çalışması yapmadan ve okul öncesi eğitimi ülke çapında yaygınlaştırmak için gerekli adımları atmadan **%100** okullaşma hedefine kısa vadede ulaşabilmesi mümkün görünmemektedir.

KAMUSAL EĞİTİMİN DEVLET ELİYLE TASFİYESİ: ÖZEL OKUL SAYISINDAKİ HIZLI ARTIŞ

Eğitim Sen, ilk gündeme geldiği günden itibaren eğitimde 4+4+4 dayatmasına yönelik olarak siyasi iktidarın iki temel hedefi olduğunu vurgulamıştır. Bunlardan birincisi 4+4+4 düzenlemesinin asıl amacını oluşturan kamusal eğitimi zayıflatmak ve kamu kaynaklarını özel okullara aktararak özel öğretimi büyük ölçüde devlet desteği ile güçlendirmektir. İkinci temel hedef ise siyasi iktidarın eğitim sistemini kendi siyasal-ideolojik çizgisinde biçimlendirerek, "tek din, tek mezhep" anlayışı ve mezhep temelli "inanç istismarı" üzerinden eğitimi dinselleştirme uygulamalarını adım adım hayata geçirmektir.

MEB'in her yıl açıkladığı örgün eğitim istatistikleri, devlete ait ilkokul ve ortaokul sayısının belirgin bir şekilde azalırken, özel ilkokul, ortaokul ve lise sayısının ve bu okullara yönlendirilen öğrenci sayısının dikkat çekici bir şekilde artmaya başladığını göstermektedir.

Türkiye'de 2016/'17 eğitim öğretim yılı itibariyle toplam **10.404** özel öğretim kurumu (okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise) bulunmaktadır. 4+4+4 öncesinde Türkiye'deki özel okulların (**4 bin 664 adet**) resmi okullara oranı **yüzde 10'dur**. Eğitimde 4+4+4 dayatması ile belirgin artış gösteren özel okulların resmi okullara oranı 2016/'17 eğitim öğretim yılı itibariyle **yüzde 20** gibi yüksek bir seviyeye çıkmış olması, MEB'in devlet okullarını kendi kaderine terk ederken, özel okulları kamu kaynakları ile desteklemesinin en somut sonucudur.

İlkokul ve Ortaokulda Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (Resmi)

Eğitim Yılı	İlköğretim Okul sayısı		İlköğretim Öğrenci Sayısı		İlköğretim Öğretmen Sayısı	
	İlkokul	Ortaokul	İlkokul	Ortaokul	İlkokul	Ortaokul
2012/2013	28.177	16.083	5.426.529	5.402.692	261.497	269.759
2013/2014	27.461	16.047	5.390.591	5.296.380	267.171	280.804
2014/2015	26.339	15.857	5.230.878	4.754.540	273.058	273.049
2015/2016	25.133	15.787	5.128.664	4.595.342	277.053	291.392
2016/2017	24.249	16.474	4.756.977	5.089.203	275.047	296.594

İlkokul ve Ortaokulda Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (Özel)

Eğitim Yılı	İlköğretim		Öğrenci Sayısı		Öğretmen Sayısı	
	Özel Okul sayısı		İlkokul	Ortaokul	İlkokul	Ortaokul
2012/2013	992	904	167 381	164 294	20.546	18.926
2013/2014	1.071	972	184 325	182 019	21.273	21.459
2014/2015	1.205	1.111	203 272	208 424	22.194	23.016
2015/2016	1.389	1.555	232.039	278.089	25.908	31.288
2016/2017	1.274	1.414	213.183	287.928	23.473	29.398

Eğitimde 4+4+4 dayatmasının sonrasında yıllar içinde devlet okullarının sayısı belirgin bir şekilde azalırken her fırsatta kamu kaynakları ile desteklenen, çeşitli muafiyet ve istisnalar ile açılması teşvik edilen özel ilkokul ve ortaokul sayılarındaki artış sürmüştür. Eğitimde 4+4+4 uygulamasının başlamasından bu yana devlete ait ilkokul sayısının yaklaşık 4 bin azalmış olması dikkat çekicidir. Aynı dönemde devlet okullarına giden öğrenci sayısındaki azalış ilkokulda **670 bin**, ortaokulda ise **313 bini** bulmuştur.

2016/17 eğitim öğretim yılında özellikle özel okul sayılarındaki sınırlı gerilemenin nedeni 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında **1.017** özel okul MEB'e devredilmesidir. Ayrıca kapatılan özel okullarda çalışan **21 bin** öğretmenin çalışma lisansı iptal edilmiştir. Özel ilkokula giden öğrenci sayısı 15 Temmuz'un etkisiyle sadece **19 bin** azalırken, ortaokulda kapanan okullara rağmen **10 bin** civarında artmıştır. Kapatılan özel okul sayısını da dikkate aldığımızda her fırsatta kamu kaynakları ile desteklenen özel okulların MEB'in gözde kurumları olmayı sürdürdükleri görülmektedir.

Eğitimde 4+4+4 dayatmasına geçilmeden önce ilköğretimde toplam özel okul sayısı **931** iken 2016-2017 eğitim öğretim yılında **bin 274 özel ilkokul, bin 414 özel ortaokul** bulunmaktadır. Gerek okul sayısı gerekse öğrenci sayısı açısından baktığımızda 4+4+4 ile birlikte eğitimde özelleştirmenin tarihte hiç olmadığı kadar hızlı gerçekleştiği, zaten sorunlu olan kamusal eğitimin hükümet ve MEB işbirliği ile çökertilerek, özel öğretimin devlet desteğiyle ihya edildiği anlaşılmaktadır. Benzer bir durumu özel ortaöğretimde de gözlemlemek mümkündür.

Özel Ortaöğretimde Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları

Eğitim Yılı	Okul	Öğrenci	Öğretmen
2011/12	885	138.164	20.075
2012/13	1.033	156.665	22.378
2013/14	1.433	196.663	29.040
2014/15	1.603	240.171	31.113
2015/16	2.504	373.394	49.898
2016/17	2.576	500.441	54.369

Hükümetin özel okulları teşvik politikası içinde özel ortaöğretim kurumlarının ayrı bir yeri bulunmaktadır. Dershanelerin özel okullara/temel liselere dönüştürülmesi süreci geçtiğimiz eğitim öğretim yılı içinde büyük ölçüde tamamlanmış ve özel ortaöğretim kurumlarının sayısı 2016-2017 eğitim öğretim yılında tarihin en yüksek seviyesine çıkmıştır. Eğitimde 4+4+4 öncesinde Türkiye'de sadece 885 özel lise varken, son beş yıl içinde tamamen hükümet ve MEB işbirliğiyle özel lise sayısı **2,9 kat**, özel liselere giden öğrenci sayısı ise **3,6 kat** artmıştır. 2016-2017 eğitim öğretim yılı itibarıyla özel okula dönüşen eğitim kurumu sayısı ise **1.472** olmuştur. Eğitimde 4+4+4 uygulaması sonrasında devlet okullardan yaşanan ticarileştirme, özellikle eğitimi dinselleştirme uygulamalarının da doğrudan etkisiyle özel okul sayısının **10 kat**, özel okula giden öğrenci sayısının **12 kat** artmış olması dikkat çekicidir.

Velilerin çocuklarını özel okullara yöneltmesinde devlet okullarının 4+4+4 nedeniyle yaşadığı tahribatin, özellikle devlet okullarında yaygınlaşan yoğun dinselleşme pratiklerinin belirleyici olduğunu belirtmek gerekir. Zorunlu-seçmeli din dersleri, aşırı kalabalık sınıflar, öğretmen yetersizliği, fiziki koşullar gibi pek çok neden birçok velinin özel okullara yönelmesini beraberinde getirmiştir.

Özel Mesleki ve Teknik Liselerin Sayısı

Eğitim Yılı	Özel Lise Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı
2011/'12	45	4.348	689
2012/'13	126	17.854	2.181
2013/'14	426	54.153	7.472
2014/'15	429	75.890	7.660
2015/'16	419	99.217	8.604
2016/'17	368	111.198	8.689

Eğitimde 4+4+4 öncesinde, 2011-2012 eğitim öğretim yılında Türkiye’de sadece **45** özel meslek lisesi varken, son üç yıl içinde kamu kaynaklarıyla yapılan doğrudan destek ve teşvikler sonucunda okul sayısı **8 kat** artmış ve 2016-2017 eğitim öğretim yılı itibariyle bu sayı **368** olmuştur. Aynı dönemde özel meslek liselerine giden öğrenci sayısı ise tam **25 kat** artış göstererek **4 bin 348**’den **111 bin 198**’e yükselmiştir. Özel meslek ve teknik liselerde okul sayısı **8 kat** artarken öğrenci sayısının **25 kat** artmış olmasının en temel nedeni, devletin özel mesleki ve teknik liselere giden öğrenci başına değişen miktarlarda doğrudan parasal destek sunulmasıdır.

Milli Eğitim Bakanlığı, devlet okulları kaynak sorunları ile uğraşırken, 2016-2017 öğretim yılında toplam **340 bin** öğrenciye destek verileceğini açıklamıştır. Bu dönem özel okullarda okuyacak **75 bin** yeni öğrenci adına özel okullara okul öncesinde **2 bin 860**, ilkokul ve temel lisede **3 bin 440**, ortaokul ve lisede **4 bin TL** öğrenci başına ödeme yapılmaktadır. 2016-2017 eğitim öğretim yılı itibariyle Organize Sanayi Bölgeleri (OSB) kapsamında bulunan **33** özel mesleki ve teknik eğitim okulunda **23 bin 683** öğrencinin eğitim öğretim desteği ödemesi bakanlık tarafından yapılmıştır.

Destek Verilen Alan Adı	Destek Tutarı (TL)
Yenilenebilir Enerji Teknolojileri	6.675
Makine Teknolojisi	6.300
Elektrik Elektronik Teknolojisi	6.300
Motorlu Araçlar Teknolojisi	6.300
Matbaa Teknolojisi	6.300
Tarım Teknolojileri	6.300
Kimya Teknolojisi	5.875
Endüstriyel Otomasyon Teknolojileri	5.875
Plastik Teknolojisi	5.875
Metal Teknolojisi	5.765
Gıda Teknolojisi	5.765
Tekstil Teknolojisi	5.605
Biyomedikal Cihaz Teknolojileri	5.340
Mobilya ve İç Mekân Tasarımı	5.150
Tesisat Teknolojisi ve İklimlendirme	5.150
Hayvan Yetiştiriciliği ve Sağlığı	4.800
Ayakkabı ve Saraciye Teknolojisi	4.590
9. Sınıf	4.270

MEB, eğitimin gittikçe daralan kamusal niteliğini tamamen ortadan kaldırmaya çalışırken, öğrenci ve velileri açıkça özel okullara yönlendirme politikasını sürdürmüştür. Özellikle 4+4+4 düzenlemesi sonrasında, velilerin ekonomik koşullarını zorlayarak çocuklarını özel okullara göndermesi, teşvik politikaları ile özel okul sayılarının ve bu okullara giden öğrenci sayısının ciddi anlamda artması dikkat çekicidir. Devlet okulları acil ödenek beklerken, halktan toplanan vergilerin her biri "ticari işletme" olan özel okullara aktarılması kabul edilemez. Herkes eğitim hakkından eşit koşullarda ve parasız olarak faydalanmalı, kaynaklar özel okullara değil, devlet okullarına aktarılmalıdır.

ORTAÖĞRETİMDE ÖĞRENCİLER AÇIK LİSEYE YÖNELEREK ÖRGÜN ÖĞRETİMİN DIŞINA ÇIKMIŞTIR

Eğitimde 4+4+4 düzenlemesine geçilmeden önce MEB verilerine göre açık öğretim lisesinde **940 bin** öğrenci bulunuyorken, 4+4+4 sonrasında hızlı bir artış seyri yaşanmış ve 2016-2017 eğitim öğretim yılında açık öğretim lisesindeki öğrenci sayısı **1 milyon 287 bin 249'a** çıkmıştır. Bu artışın temel nedeni muhtemelen TEOG sistemi nedeniyle istemediği halde meslek lisesi ya da imam hatip lisesine otomatik kaydı yapılan öğrencilerin bu okullarda okumak yerine açık liseye kayıt yaptırmalarıdır. Eğitimde 4+4+4 düzenlemesi sonrasında açık lisede okuyan öğrenci sayısının ciddi anlamda artmış olması, 4+4+4 ile örgün eğitimin 12 yıla çıktığı tezinin gerçekçi olmadığını göstermektedir.

İMAM HATİP OKULLARINDA İKTİDAR DESTEKLİ ARTIŞ TÜM HIZIYLA SÜRMEKTEDİR

Eğitim sistemini dini kurallar ve referanslara göre biçimlendirme süreci, eğitimde 4+4+4 dayatması sonrasında belirgin bir şekilde artmış, yıllarca dini eğitim kurumları olarak bilinen imam hatip okulları tartışması yeniden alevlenmiştir. 1996-1997 eğitim-öğretim döneminde 400 binlerde olan imam hatip liselerindeki öğrenci sayısı 2002-2003 eğitim-öğretim döneminde 71 bine kadar gerilemiş, AKP iktidarının eğitimin en temel sorunlarından çok imam hatiplerin sayısını arttırma derdine düşmesi ile birlikte yeniden yükselmeye başlamıştır.

4+4+4 dayatmasının bütün itirazlara rağmen ısrarla uygulandığı son üç yılda yaşananlar, Türkiye'de eğitim sisteminin yoğun bir dinselleştirme operasyonu ile karşı karşıya kaldığını göstermektedir.

İmam Hatip Ortaokulu Sayıları (İHO)

	Bağımsız İHO	İHL içinde İHO	Toplam İHO
2012/'13	730	369	1.099
2013/'14	946	415	1.361
2014/'15	1.219	378	1.597
2015/'16	1.622	339	1.961
2016/'17	2.367	410	2.777

2012-2013 eğitim-öğretim yılında **730'u** bağımsız, **369'u** imam hatip lisesi bünyesinde toplam **1.099** imam hatip ortaokulu varken 2016/'17 eğitim-öğretim yılında **2 bin 367'si** bağımsız, **410'u** imam hatip lisesi bünyesinde toplam **2 bin 777** imam hatip ortaokulu bulunmaktadır. İmam hatip ortaokullarındaki sayısal artış sadece okul sayısı ile sınırlı değildir.

2012-2013 eğitim-öğretim yılında imam hatip ortaokullarında okuyan toplam öğrenci sayısı **94 bin 467** iken, 2016/'17 eğitim öğretim yılında **7 kat** artarak **657 bin 20** olmuştur. Bu artışın en önemli nedeni MEB'in imam hatip ortaokullarına yönelik özel teşvik politikalarıdır. MEB, devlet okullara ihtiyacı kadar ödenek ayırmayıp, eğitimin finansmanı için elini velilerin cebinden çıkarmazken, imam hatip okulları söz konusu olunca bütün parasal kaynaklar ve diğer imkanlar seferber edilmektedir. 15 Temmuz sonrası el konulan özel okulların % 60'ı tamamen siyasi ve idari kararlarla imam hatip okulu yapılmıştır. Yıllardır siyasal istismar konusu olan imam hatip okulları her açıdan desteklenerek, tüm masrafları devlet tarafından karşılanarak, özellikle yoksul ailelerin çocuklarını bu okullara göndermeleri yönünde çalışmalar yapılmıştır.

İmam Hatip Liseleri (İHL) ve Okuyan Öğrenci Sayısı

Eğitim Yılı	Öğrenci Sayısı	Okul Sayısı
2002-2003	71.100	450
2003-2004	90.606	452
2004-2005	96.851	452
2005-2006	108.064	453
2006-2007	120.668	455
2007-2008	129.274	456
2008-2009	143.637	458
2009-2010	198.581	465
2010-2011	235.639	493
2011-2012	268.245	537
2012-2013	380.771	708
2013-2014	474.096	854
2014-2015	546.443	1.017
2015-2016	555.870	1.149
2016-2017	634.406	1.408

4+4+4 öncesinde 2011-2012 eğitim-öğretim yılında **537** İmam Hatip Lisesinde (İHL) **268 bin 245** öğrenci varken 2016-2017 eğitim-öğretim yılında İHL sayısı **bin 408'e**, bu okullarda okuyan öğrenci sayısı ise **634 bin 406'ya** yükselmiştir. Açıköğretim imam hatip lisesinde okuyan **121 bin 335** öğrenciyi de eklediğimizde, Türkiye'de toplamda İHL'lerde okuyan öğrenci sayısı **751 bin 731'e** ulaşmaktadır.

Türkiye'de imam hatip okullarında okuyan toplam öğrenci sayısı Milli Eğitim Bakanlığı'nın üstün gayretleri ve devletin bütün imkânlarını seferber etmesi sonucunda **1 milyon 291 bin 20'ye** çıkmış durumdadır. Türkiye'de okulların fiziki donanım ve altyapı sorunları sürerken fiziki altyapı sorunları en az olan, teknik olarak en donanımlı okulların imam hatibe dönüştürülmesi, siyasi iktidarın kamu okulları arasında siyasi tercihleri üzerinden resmen ayrımcılık yaptığını göstermiştir. AKP hükümetinin imam hatip aşkını yıllar içinde imam hatip ortaokulları ve liselerinin sayısındaki hızlı artışta görmek mümkündür.

MEB, kamu okulları karşısında özel okullara her fırsatta ayrıcalık tanırken, benzer bir durum imam hatip ortaokulları ve liseleri için de geçerlidir. Fiziki altyapı sorunları en az olan, teknik olarak en donanımlı okullar imam hatibe dönüştürülmüş; yıllardır çok sayıda devlet okulu ödenek yetersizliği nedeniyle sorunlarla baş başa bırakılırken, imam hatip okullarının ödenek talepleri anında yerine getirilmiştir. Bugüne kadar özel okullar ve imam hatip okulları konusunda eğitimle ilgili hemen her konuda ayrımcılık yapmayı kendisine görev edinmiş olan MEB, bu konuda da ayrımcı uygulamalarını sürdürmüştür. Siyasi iktidarın yıllardır "arka bahçesi" olarak gördüğü imam hatip okullarına yönelik "pozitif ayrımcılık" her fırsatta karşımıza çıkmaktadır. Çok sayıda devlet okulu ödenek yetersizliği ile karşı karşıya kalırken, bugüne kadar hiçbir imam hatip okulunun kaynak sıkıntısı çekmemiş ve talepleri anında yerine getirilmiştir.

Türkiye'de her konuda ve her alanda yaşanan ayrımcı uygulamaların toplumun geleceğinin şekillendiği okullarda bizzat MEB eliyle yapılıyor olması dikkat çekicidir. Türkiye'de hiçbir okul türü diğerlerine göre ayrıcalıklı olmamalı, MEB politika geliştirirken ve bu politikaları uygularken bütün eğitim kurumlarına eşit mesafede yaklaşmalıdır.

TAŞIMALI EĞİTİM UYGULAMALARI ARTARAK DEVAM EDİYOR

Milli Eğitim Bakanlığı, çeşitli nedenlerle okula erişimde sorunlar yaşayan ilkokul, ortaokul ve lise öğrencileriyle özel eğitime ihtiyacı olan öğrencileri belirlenen okullara günübirlik taşımaktadır. Türkiye’de 24 yıl önce, 1989-1990 eğitim-öğretim yılında sadece 2 ilde başlayan taşımali eğitim uygulaması, Türkiye’nin çağ atladığı, ekonomik olarak geliştiği iddialarına karşın günümüzde Türkiye’nin neredeyse bütün illerinde uygulanır hale gelmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı’nın (MEB), 1989 yılında sadece **2 ilde, 305** ilköğretim öğrencisiyle başlattığı taşımali eğitimin her geçen yıl kapsamı genişlemiştir. 2016-2017 eğitim öğretim yılında taşınan ilkokul ve ortaokul öğrenci sayısı toplamda **817 bin 799**’dur. Ortaöğretimde taşınan öğrenci sayısının **451 bin 550** olduğu dikkate alındığında, taşımali eğitimle taşınan öğrenci sayısı toplamda **1 milyon 269 bin** gibi ciddi bir rakama ulaşmıştır.

Sonuç

2016-2017 eğitim öğretim yılında ülkede ve eğitim sisteminde yaşananlar, MEB’in eğitimin yapısal sorunlarına yönelik somut ve çözüme dayalı politikalar geliştirmek gibi bir derdinin olmadığını göstermektedir. Kamuda ve eğitimde siyasi ve idari kararlarla hayata geçirilen hukuksuz ihraçlar ve açığa almalar, sendikal faaliyetlerden zorlama yorumlarla suç üretme çabaları, okulların eğitim kurumu olmaktan adım adım uzaklaştırılması, öğrencilerin yarış atı gibi sınavdan sınava koşturulması, öğretmenlerin sözleşmeli istihdam edilerek esnek, güvencesiz ve angarya çalışmaya zorlanması, siyasal kadrolaşmanın arttığı, eğitimde farklı dil ve kimliklerin dışlandığı, eğitimin zaten sorunlu olan niteliğinin daha da kötüleştiği bir eğitim sisteminin sağlıklı nesiller yetiştirmesi mümkün değildir.

Eğitimde siyasal kadrolaşma uygulamalarının yukarıdan aşağıya doğru organize bir şekilde gerçekleştirilmesi, okullarda yaşanan şiddetin artması, eğitim emekçilerine yönelik çeşitli saldırı ve tehditlerin (ihraç, açığa alma, sürgün vb) sürmesi gibi uygulamalar, tıpkı ülke genelinde olduğu gibi, okullarımızın da fiilen kışla ya da cezaevi haline getirilmesine neden olmuştur.

Yıllardır toplumsal yaşamın her alanında sürekli kamplaşma ve kutuplaştırma politikaları üzerinden siyaset yapanlar, özellikle 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında benzer bir bölünmeyi okullarda öğrenciler, öğretmenler ve veliler arasında oluşturmaya çalışmış ve bunda kısmen de olsa başarılı olmuşlardır.

AKP iktidarı ve Milli Eğitim Bakanlığı eğitimde yaşanan çöküş ve nitelik bozulmasıyla belirginleşen mevcut karanlık tablonun öncelikli sorumlusudur. MEB, yıllardır yaptığı değişikliklerle eğitim sistemini yap-boz tahtasına çevirmiş, öğrenci ve velilerin kafasını karıştırmak dışında eğitimde somut ve çözüme dayalı politikalar geliştirememiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı’na çağrımız tüm toplumun ve öğrencilerin geleceğini doğrudan olumsuz etkileyecek politika ve uygulamalara derhal son verilmesidir. Bunun için öncelikle hiçbir öğrencinin not ya da sınav baskısı altında kalmadan, kendi ilgi ve yetenekleri doğrultusunda, hangi alanda okuyacağına kendisinin karar vereceği bir eğitim sistemi oluşturulmalıdır.

Okulöncesi eğitimden başlayarak eğitim yatırımlarına, ders kitaplarının hazırlanmasından eğitim yöneticilerinin belirlenmesine; sınıf mevcutlarından eğitimin laik, bilimsel ilkeler doğrultusunda verilmesine, demokratik ve kamusal yönünün geliştirilmesine özen gösterilmelidir. Derslik, okul, öğretmen açıklarından eğitimin genel bütçe içindeki payına kadar, eğitimin hemen her alanında köklü bir değişime gereksinim vardır. Kamusal, parasız, demokratik, nitelikli, bilimsel ve anadilinde eğitimin önündeki engellerin kaldırılması için somut adımlar atılmalı, eğitimde ticarileştirme ve eğitimi dinselleştirme adımlarına derhal son verilmelidir.

Her geçen gün daha fazla piyasa ilişkileri içine çekilen, okulöncesinden üniversiteye kadar bilimin değil, dini inanç sömürsünün referans alındığı bir eğitim sisteminde eğitim ve bilim emekçilerinin, öğrenci ve velilerle birlikte kamusal, bilimsel, demokratik, laik ve anadilinde eğitim hakkı için mücadelemizi tüm emek ve demokrasi güçleri ile birlikte sürdüreceğimiz bilinmelidir.